

6. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста // Антология. – М. : Academia, 1997. – С. 280-287.

7. Пименова М. В. Коды культуры и проблема классификации концептов / М. В. Пименова // Язык. Текст. Дискурс : Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК. – Выпуск 5 / [под. ред. проф. Г.Н. Манаенко]. – Ставрополь : Изд-во ПГЛУ, 2007. – С. 79-86.

8. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке : [монографічне видання] / Олена Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.

9. Словники української мови онлайн. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://uk.worldwidedictionary.org>

10. Фразеологічний словник української мови – до 2000 сталих виразів // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://svitslova.com/idiomsdictionary.html>

Павленко А. В. Концептосфери честь и достоинство в украинской лингвокультуре.

В статье описаны основные лингвистические направления и подходы к анализу языковых единиц XX-XXI вв. Рассмотрены различные точки зрения учёных касательно понятия «концепт». Проанализированы концептосферы ЧЕСТЬ и ДОСТОИНСТВО в системе украинского языка. Анализ был проведен на основе лексикографических источников и паремий.

Ключевые слова: вербализация, концепт, концептосфера, картина мира, парадигма.

Pavlenko A. The conceptospheres honor and dignity in the Ukrainian language culture.

The article describes the main linguistic directions and approaches to the analysis of linguistic units of the XX-XXI centuries. Different points of view of scientists regarding the concept "concept" are considered. Conceptual spheres of HONOR and DIGNITY in the Ukrainian language system are analyzed. The analysis was carried out on the basis of lexicographic sources.

Key words: verbalization, concept, conceptosphere, world view, paradigm.

Т. І. Різницька

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЗОБРАЖЕНЬ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

У статті розглянуто та проаналізовано лексико-граматичні особливості вербального опису зображень у творах українських письменників, визначено стилістичні функції цих засобів і виявлено найбільш частотні одиниці, які використовуються у словесних описах картин. У праці з'ясовано поняття екфразису, окреслено головні причини посилення тенденції до візуалізації художніх текстів.

Ключові слова: екфразис, візуалізація, естетизація художнього мовлення, лексико-граматичний аналіз.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття посилилася тенденція до поєднання в межах одного тексту (твору) двох різних знакових систем – вербальних і невербальних. Завдяки цьому відбувається творення нових більш пластичних, зримих образів, які читачі можуть не тільки уявити, але й «побачити». Результатом такої взаємодії вважається явище екфразису, що стало одним із провідних мистецьких прийомів ХХ-ХХІ ст. Сьогодні поняття «екфразис» трактують як «словесний опис творів візуальних мистецтв, супроводжуваний описом окремих технічних прийомів автора твору, його манери чи стилю» [2, с. 46]. Тобто йдеться про словесне вираження візуальної образності. Дослідниками явища екфразису вважаються С. Буріні, Р. Вебб, Л. Геллер, Н. Гудмен, М. Крігер, П. Ломбардо, Н. Медніс, В. Мітчелл, В. Стайнер, Дж. Хеффернен. Прагнення до візуалізації художніх текстів пов'язане, насамперед, з процесом естетизації комунікації. Мовні засоби (насамперед, стилістичні та риторичні) є найефективнішими та найпотужнішими засобами естетизації. Крім того, вербальні одиниці допомагають у повній мірі реалізувати провідні характеристики екфразису, оскільки забезпечують його експресивність та імагологічність (образність). Усе це в кінцевому підсумку дає можливість читачеві у повній мірі декодувати художній текст, зрозуміти ставлення письменника до зображуваного, адже Ю. М. Лотман стверджував: «Створений автором текст виявляється включеним в складну систему нетекстових зв'язків, які утворюють складний код, що дозволяє дешифрувати інформацію, закладену в тексті» [8]. Відповідно, виникає потреба у дослідженні можливостей мовних засобів, до яких найчастіше звертаються письменники під час словесного опису творів живопису. У цьому полягає актуальність даного дослідження.

Мета статті – проаналізувати лексико-граматичні засоби відтворення візуальних зображень у творах українських письменників.

Виклад основного матеріалу. У художньому тексті екфразис являє собою специфічну метамову, що послуговується унікальними словесними засобами відтворення мистецької картини світу. Щоб якнайточніше вербалізувати предмет образотворчого мистецтва, письменники добирають й використовують такі лексичні одиниці, які вирізняються особливою експресивністю, образністю, що сприяє естетизації художнього мовлення [5, с. 88-89]. Саме тому в художніх творах крім загальноповживаної нейтральної лексики вживаються різноманітні емоційно забарвлені лексеми.

Трансформуючи твори образотворчого мистецтва у словесну форму, українські письменники часто використовують мистецькі терміни, головне завдання яких – виконання номінативної функції: *На задньому плані притулився тихий, скромний будиночок, в якому вона живе. Ніякої **архаїки**, абсолютно сучасний **пейзаж*** [11, с. 78]; *А в самому низу картини, в окремих клітках, було ще намальовано щось на зразок **виставки** чи **прейскуранта кар за гріхи*** [4, с. 37]; *Він став зовсім упритул, бо в кутку було таки темнувато, а **етюд** не відзначався розміром і виразністю, автор мовби навмисне змазав усе, як у **модерній фотографії**, щоб не всяк і розібрав, що воно там і як замальовано* [7, с. 203]; *Спершу на **полотні** я бачив тільки схожу на ієрогліф закарлюку. Нежданно щось у мені перебудувалося, і на картині з'явився старий китаєць-селянин у трикутному головному уборі – він витягав із моря нервід* [3, с. 154]; *Розмазано – зелені лапи велетенської сосни, а може, кедр – це в самому ріжку картини, видно, для створення **місцевого колориту*** [7, с. 203]; *Всього один рвучкий закрут **пензля** – і постає цілий світ. Impossible!* [3, с. 154]). Крім називання реалій мистецької дійсності, ці одиниці, втративши свої специфічні ознаки і набувши додаткових смислових значень, слугують для адаптації художніх текстів до нової комунікативної ситуації, введення читачів у світ образотворчого мистецтва.

Оскільки художній образ «має на меті подати об'єктивну картину змалювання дійсності у формі її суб'єктно-емоційного сприйняття, тобто такою, якою її бачить і емоційно переживає автор» [1, с. 100], то в описах живописних полотен доволі часто наявні емоційно-оцінні одиниці, що безпосередньо репрезентують ставлення письменника до зображуваного:

а) пейоративна оцінка: *Привіз із собою грубий альбом зі шкіцами: все ті самі голомозі й гострорисі **чоловічки** несли по горбах крізь жовтогарячу пустелю на рогатинах то місячно-зелених вирлоокх риб, то велетенський вказівний палець лівої руки, то розмаяну вітром вишивану корогву, перебирали дитинно-вузькими босими ступнями по зубчастих коліщатах точильного станка...* [6, с. 97]; *Через усю картину серединою і по всьому низу викручувався великий голубий **ужака*** [4, с. 38]; *Там огрядна **баберя** залізла на коня, що став од обурення дибки* [11, с. 87];

б) меліоративна оцінка: *Таж ти живеш в Шевченковій Марії, // Перед тобою світ земний темніє, // Щоб **хмаркою** до ніг тобі лягти; Твоє **малятко**, круглооке й гоже, // Колись теслярський появивши хист, // Хрест витеше собі людський, не божий* [10].

Представлені в художніх творах пейоративні одиниці як виразники негативної оцінки мають іронічний та саркастичний відтінок, а тому реалізують семантику несхвалення, зневаги. Натомість демінутиви, що виражають позитивну суб'єктивну оцінку, слугують засобом вираження прихильності, ласкавості та ніжності. За допомогою цих лексем у читачів формується ставлення до зображуваного.

Аналізовані зразки художніх творів українських письменників засвідчили, що провідним засобом візуалізації є якісні та відносні прикметники. Частотність їхнього вживання значно перевищує частотність використання інших частин мови. Крім того, саме прикметники становлять основу творення епітетів – одного із головних художніх засобів літературних текстів. Ці лексеми значно підсилюють ознаки описуваних реалій, завдяки чому зображуване полотно образотворчого мистецтва стає більш зримим, чіткішим для читача: *Золотокоса дівчина з **тривожними і полохливими** очима дивиться з полотна в невідомість майбутнього», «З нього ще не зійшло щось **дитяче**, але обрис губ свідчить: за **м'якою** зовнішністю цієї вродливиці приховуються **тверда** воля, **владний** характер [11, с. 155]; Автопортрет сповнений **неясної** тривоги, пронизаний передчуттям **невідвортної** трагедії художника [11, с. 78]; У перспективі виходив **скелястий** пляж під **густо-синім** небом. **Дуже затишна, погожа** картина [3, с. 175].* Потужне емоційно-експресивне навантаження й образність прикметників сприяє деталізації екфразису, що налаштовує читача на краще «сприйняття» зображення.

Під час дослідження також було встановлено наступний факт: більшість прикметників, наявних у словесному описі творів мистецтва, стосується колористики. Це обумовлено тим, що предметом нашого зацікавлення являється картина (пейзаж чи портрет), для якої колір – головний інструмент відтворення дійсності. Тому письменники, взявшись за словесний опис творів візуальних мистецтв, також не можуть залишити поза увагою цей елемент. При цьому вони намагаються максимально наблизити екфразис до оригіналу, що стає можливим завдяки використанню простих і складних прикметників на позначення відтінків кольорів: *Отут ніби така долина, **блідо-сіра**, тут ідуть дощі над горбами, а там скелі темніють. І ніч на горизонті; Не вдаючись у деталі, Гоца закрила альбом, і ми перейшли до нової картини, вже у кольорі. Одразу бачив якісь водяні хвилі **синього і жовтого** [3, с. 175]; Привіз із собою **грубий альбом зі шкіцями: все ті самі големозі й гострорисі чоловічки несли***

по горбах крізь **жовтогарячу** пустелю на рогатинах то **місячно-зелених** вирлооких риб, то велетенський вказівний палець лівої руки, то розмаяну вітром вишивану корогву [6, с. 97]; Це мініатюрна **білява** жіночка, ще не дуже стара, але вже помітно вимучена життям. У неї **землистий** колір обличчя і глибокі синці під утомленими очима [11, с. 75].

Увиразнення художнього тексту й додаткова експресія досягається за рахунок антонімів, що відповідають за конкретизацію та посилення враження від зображуваного. Зокрема, письменники часто вдаються до антонімічного вживання кольорів: *Нежданно щось у мені перебудувалося, і на картині з'явився старий китаєць-селянин у трикутному головному уборі – він витягав із моря нервід. Така приголомшлива простота – **чорне і біле*** [3, с. 154]. Цей прийом допомагає створити контрастну характеристику візуалізованих образів, розширити межі їх сприйняття. Наявні в художніх творах і просторові (координатні) антоніми: *Верхню частину картини займав дід і всі святі. Посередині лізли з домовини мерці – одні до раю **вгору**, інші **вниз*** [4, с. 37]. Вони сприяють деталізації художнього простору, завдяки чому читач отримує чітке уявлення про зображуваний твір образотворчого мистецтва.

Висновки. Отже, повнота візуалізації у текстах художніх творів українських письменників залежить від добору мовних засобів, їхнього різноманіття і виразності. Аналіз зразків художніх текстів засвідчив, що екфразис як унікальна специфічна метамова передбачає використання мистецької термінології та емоційно-експресивної лексики (зокрема, суб'єктивно-оцінних одиниць, епітетів), які визначають точність вербалізації зразків образотворчого мистецтва, особливості творчої манери і авторського стилю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галич О. Теорія літератури : підручник / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. – К. : Либідь, 2001. – 488 с.
2. Генералюк Л. Екфразис у Т. Шевченка і Т. Готье (до проблеми взаємодії мистецтв у творчості Шевченка) / Л. Генералюк // Слово і Час. – 2008. – №3. – С. 45-54.
3. Дереш Л. Намір / Л. Дереш. – К. : Дуліби, 2006. – 296 с.
4. Довженко О. Зачарована Десна / О. Довженко. – Харків : Фоліо, 2011. – 604 с.
5. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту : посібник / Т. А. Єщенко. – К. : Академія, 2009. – 264 с.
6. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу / О. Забужко. – К. : Згода, 1996. – 142 с.
7. Загребельний П. Диво / П. Загребельний. – Харків : Фоліо, 2002. – 648 с.

8. Лотман Ю. М. Текст и внетекстовые художественные структуры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gumer.info/bibliotek/Buks/Literat/Lotman/17.php>.

9. Почепцов Г. Семиотика / Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук, 2002. – 432 с. – (Образовательная библиотека).

10. Рильський М. Зібрання творів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/buunt/ukr_lit_tvory/part4/4128.htm.

11. Слабошпицький М. Марія Башкирцева / М. Слабошпицький. – К. : Дніпро, 1987. – 234 с. – (Романи й повісті).

Ризницкая Т. И. Лексико-грамматический анализ вербализации изображений в произведениях украинских писателей.

В статье рассмотрены и проанализированы лексико-грамматические особенности вербального описания изображений в произведениях украинских писателей, определены стилистические функции этих средств и выявлены наиболее частотные единицы, используемые в словесных описаниях картин. В работе установлено понятие экфразиса, обозначены основные причины усиления тенденции к визуализации художественных текстов.

Ключевые слова: экфразис, визуализация, эстетизация художественной речи, лексико-грамматический анализ.

Riznitska T. Lexico-grammatical analysis of verbalization of images in the Ukrainian writers' compositions.

In the article the lexical-grammatical features of the verbal description of images in the Ukrainian writers' compositions are considered and analyzed, their stylistic functions and the most frequent units, which are used in verbal descriptions of the paintings, are determined. In the article the notion of extrasis is clarified, the main causes of the increasing tendency to visualize compositions are outlined.

Key words: exfrase, visualization, aesthetization of artistic speech, lexical-grammatical analysis.

А. О. Ромась

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ

У статті розглянуто особливості реалізації стратегії аргументації в англомовному дискурсі соціальної реклами. Визначено тактики та встановлено граматичні та лексичні засоби реалізації стратегії аргументації в англомовному дискурсі соціальної реклами.

Ключові слова: стратегія аргументації, дискурс англомовної соціальної реклама, тактика ілюстрування, тактика акцентування, тактика зазначення перспективи, тактика контрастивного аналізу.